

Galamdaşlarym: Rehmet Seýidow

Category: Ertekiler, Goşgular, Kitapcy, Poemalar, Sözler, Türkmen dili, Yatlamalar

написано kitapcy | 23 января, 2025

Galamdaşlarym: Rehmet Seýidow REHMET SEÝIDOW (1910-1955)

Rehmet Seýidow barada makala ýazmaly bolanymda kän oýlanyp gezdim. Şahyryň öz döwründe edebiýata getiren täzeliklerini seljerdim, sapaklaryny ýatladym, bary-ýogy 45 ýaşap, «Awçy atma jereni!» ýaly bir topar ajaýyp goşgulary, poemalary bilen birlikde «Gyzyň kasamy» diýen ilkinji türkmen librettosyny ýazanyny, ençeme kitaby terjime edenini aňymda aýladym. «Men – baharlar başsasy» diýsi ýaly, özüniň bahara meňzeş hoşgylaw adam bolandygyny göz öňüne getirenimde, yzyndan gelýän ýaş nesli gowy görendigi göz öňümde janlananda, şahyr barada aýtmaly, ýatlamaly zatlaryň köpdüdi hakydama geldi.

Rehmet Seýidowyň tutuş döredijiliginı okanymda, onda igenje, başganyň göwnüne degýän ýekeje setire-de, ýekeje söze-de gabat gelmeýärsiň.

Bu çagalygy, tebigat gözelligini ömür boýy gursagynda göterip gelýän gaty sypaýy, ýüregi ýuka, näzik hem pespäl adamyň, hakyky şahyryň, «Baharlar başsasynyň» goşgularynda ýüregiň töründen szyp çykýan hoş owaz bolup ýaňlanyp gelýär.

Bu häsiýet başganyň yüzünü çytdyrmag-a däl, eýsem janly-jandara-da rehimdar bakýan näzik şahyr, duýgur ýürekli adamyň ajaýyp häsiýeti.

Meşhur türkmen şahyry Rehmet Seýidowyň ady tutulanda, Köpetdagyn dyzyny ýassanyp ýatan Aşgabadyň baýry, bütin Lebabyň gözelligi, gyş bilen ýazyň seleşiginde ýere ýyly gidip, bugaryp duran atyzlar, sähel soňrak açylan bağül pyýalasy, tomsuna ygşyl atýan tylla sary bugdaýlyk... göz öňüne gelýär. Jeýhunyň, onuň kenaryndaky gara baglardaky bilbildir torgaý guşlaryň täze-täze mukamy eşidilýär. Şahyr ýadyňa düşende, adamy, bütin tebigaty, ähli gözelligi söýmegi janteni bilen başaran, diýseň mylakatly, mährem, nurana, kalby owadan adam göz öňünde janlanýar. Rehmet Seýidow diýlende,

şonsuz türkmen edebiýatyny göz öňüne getirmek mümkün däl. Munuň şeýledigine edebiýatçylaram, kärdeşlerimizem, okyjylaram wagt geçdigiçe oñat göz ýetirdiler.

«Bägül pyýalasy ýazyň elinde».

«Yaş gelin dek bezenen tut».

«Nar ýaňakly şapak».

«Başybak jygaly Köpetdag».

«Asry tigirli ýapjagazyň akyşy».

«Yüzünü ýuwup, saçyny daran ýel».

«Başyn silkip, suwdan çykan sona deý».

«Alabahar ýagyşdan doýan düzler».

Şeýle setirleri okanyňda göwnüň açylýar, poeziá bolan höwesiň artýar.

R.Seýidowa çöken göwünleri seýikleýän, ruhuň göterýän şahyr diýilmegi göz öñünde şeýle ajaýyp şekilleri berýänligi üçindir. Aradan 60-70 ýyl geçse-de, bu setirleriň täzece ýaňlanmagy hem şoniň üçindir.

Rehmet Seýidow dostlary bilen Arçabil jülgésine gidýär. Arçabiliň geň-enaýy ýerlerini synlap, göwünlerini galkyndyrýarlar. Uzyn oturgyçsa dostlarynyň ortarasında oturan Rehmet Seýidow:

– Makul bilseňiz, mende şeýle teklip bar – diýýär. – Pöwrize barada goşgy döredeliň. Boş gitmäliň!

Teklip goldanylýar. Şahyrlar pikirlerini kagyza siñdirip başlaýarlar. Ep-esli müddet geçensoň, bir-biriniň ýüzüne bakyp ýylgyryşýarlar.

– Kim okajak ilkinji bolup?! – diýip, Pomma Nurberdi soraýar. Hiç kimden ses çykmaýar.

Rehmet şahyr nazaryny uzaga dikip, okaýar.

Pomma Nurberdi zöwwé ýerinden turýar-da, şahyry garsa gujaklayáar.

– Berekella! Ana, goşgy diýip suňa aýdaýsaň.

Pomma Nurberdi ýerine geçip oturansoň:

– Indi nobat kimden? – diýýär.

Durdy Haldurdy:

– Bu goşga taý geljegini ýazan bolsaň okarsyň-da – diýip, hakykatyň dabaranmalydygyny göz öňünde tutup aýdýar.

Pespäl Rehmet Seýidow:

– Her gülüň bir ysy bar. Okaň! – diýýär.

Pöwrizeden öýlerine gelensoň kim goşgusyny ýyrtýr, kim şahsy arhiwinde goýýar.

Rehmet Seýidowdan görelde almaly zatlaryň biri-de onuň ýaşlary, geljek nesli örän eý görenligidi. Ol ýazyjylar soýuzynyň konsulantydy. Şahyr täze eseriň her setirini içgin derňärdi, belliklerini örän sowukganlylyk bilen aýdardy. Onuň ne ýygnakda, ne telefonda gepleşende, ne söhbet edýärkä, ýaşkiçi bolsun, ýaşuly bolsun, sesini gataldanyny gören-eşiden ýok. Sypaýyçylyk bilen, halys ýürekden maslahat bererdi. Ýone talaby gowşatmazdy. Tutuş goşgynyň ýa-da poemanyň süñňünden, many-mazmunyndan kapyýasyna çenli birin-birin derňäp, eseriň pes kakýan ýerlerini awtoryň özüne boýun aldyrardy. Setiriň akgynlylygyna, kapyýanyň sagdyn bolmagyna aýratyn üns bererdi. Mysaly hem klassyky edebiýatdan, öz deň-duş şahyrlaryndan almany gowy görerdi. Olaryň her haýsy şol ýyllar poeziýanyň dürli-dürli ýollary bilen barýan, biri-birine meñzemeýän atly şahyrlardy. Pommayň ýa-da Seýitliýewiň bir bendini ýatdan aýdardy-da, «*Gör-ä, seniň kapyýaň şonuňky ahyr. Türkmen dili baý, öň işlenen kapyýany almanyňda-da, söz gyt däl. Her setir, her kapyýa özüňki bolmaly, ýogsam ol her mahal, öweýligini eder durar.*

Şahyryň her sözünüň, her setiriniň, her kapyýasynyň basa oturmagy talap edýändigini zynharlaýandygy hut şonuň üçindir. Niressiniň towunyň çaladygyny awtoryň özi syzmaly. Ikirjiňlenen setiriňi, sözüňi birnäçe gezek ýazyp görmek gerek. Diňe şonda çyn sygyr öňe saýlanar. Yaşlygyň bir häsiýeti bardyr. Belki, geçäýedi-dä, bellik edibem durmaýadylar-da, hany, gazete ýa žurnala eltip goreýin diýip, käbir ýaşlar redaksiýalara barýarlar. Ilkinji nobatda, şol zyýanly ýaltalygy ýeňmek zerur. Ýazan zadyňy boldum edeniňden soňam birnäçe gün, belki, aýlap saklap, täzeden dykgatly okamagyň yüzüň gyzmazlygyna nepi deger».

Rehmet aga bilen ilkinji sapar ellinji ýylда ýazyjylar

guramasyna birnäçe ýaş şahyr bile baranynzda tanşypdyk. Biz täze goşgularymyzy görkezmäge barypdyk. Rehmet Seýidowyň ýaşy şol mahal kyrk çemesidi welin, biziň üçin gaty ýaşuly adam ýaly göründi. Ol ählimiz bilen elleşip görüşdi. Atlarymyzy soraşdyrdy. Birimizem tanamandygy onuň yüz-gözünden duýulýardy.

Rehmet Seýidow herimiziň döredijiligimiz bilen aýratyn gyzyklandy. Her kime iki-üç sany goşgy okadyp, diňläbem gördü. Ol maňa şeýleräk maslahat berdi:

— Inim, iň kyny çagalar üçin ýazmakdyr. Köpräk Marşagy, Gaýdary, Mihalkowy, Bartony oka. Sen gyzykly, täsirli ýazjak bol. Özüň pikir edip gör, çaga gyzykly gürrüň aýtmasaň, ýanyňdan turuberýändir. Ondan soňam goşgynyň kapyýasy kän bolsun. Görýäňmi, küst hakyndaky goşgyň gyzykly, kapyýalaşyşam oňat. Ony iki sany goşuwy bilen deňeýsiň, patyşa ele düşende, oýnuň-urşuň gutaryşyny beýan edişiň täsirli hem täze. Edil şunuň ýaly guş-gumryny, haýwany gepledibem ýazyber. Türkmen ertekilerinem, sanawaç, matallaram köpräk oka. Olardan beýan edişem, türkmen diliniň baýlygynam öwrenip bilersiň!

Şol gürrüňden soň ýatakjaýa gelip, ähli ýazan goşgularymy aldym-da, botanika bagyň iň kölegeli ýerine gitdim. Goşgulary bolýan hem bolmaýan diýen iki topara bölüşdirdim. Soňam bolsa işläýjeklerimi, gyzyklylaryny seçdim. Bary-ýogy on iki goşgy boldy.

Şol günler Rehmet Seýidowyň goşgularyny täzeden okadym. Okadygymça haýran galdym. Goşgular, öñki pikir edişim ýaly, tebigat hakynda däl-de, adam duýgusy, özuniň dünýä guwanjy hakynda ekeni:

*Her öý, her jaý,
Edip berjaý
Bütin bir ýyl borjuny,
Şat hoşlaşyp,
Gujaklaşyp
Ony ýola şaylaýar.
Guşap bilin,
Öpüp ilin,*

*Egne atyp horjuny,
Sag bol diýip,
Içmek geýip,
Iline göz aýlaýar.*

Şu setirleri okap otyrkam, şahyryň «Kapyáň köp bolmalydyr» diýen sözleri ýadyma düşdi. Goşgynyň setirleri gysga-da bolsa, onuň kapyálaşmaýan ýekeje setirem ýok. Şonuň üçin muny ýat tutmagam aňsat ahyryn. Okap başlanyňdan, edil eňasak giden ýaly badyňy saklap bilmeýäň.

Bir sapar Rehmet agadan çekinibräk soradym:

– Siziň her iki ýyldan bir kitabyñz çykyp dur. Şularda ýerleşen goşgularyň näcerägi könelmän, möwritiji ýitirmän ýaşar öýdýäňiz?

– Kaýum, bu soragyňa jogap taýyn. Men Magtymguly däl. Hemme ýazanym hemise okalar diýip hiç kim aýdyp bilmez. Meniň şygyrlarymyň gylla ýary döwür bile bagly. Oňa seslenmeseňem däl. Yöne tebigata ysgym uzagrak ýaşasa gerek. Olar tiz-ä könelmese gerek. Sebäbi şygyr tebigata bagışlansa-da, hersiniň aňyrsynda Watana, il-güne söýgi, adam söýgusi, çuňňur duýgusy ýatyr. Watany, tebigaty söýmek mydamalyk, ol uçgun barha köremese, peselmez. Ana, men şoňa ynanýan.

Men o mahallar uniwersitetiň 4-nji kursunda okaýardym. Şahyr öz şygyrlary hakynda näme üçin beýle pespällik etdikä? Ýogsa şo ýyllar onuň enceme goşgusy uly konsertlerde, uly ýygnaklarda häli-şindi okalyp ýordi ahyryn. Ýaşulynyň ol jaýdar pikirine soň-soňlar göz ýetirdim.

Kaýum TAÑRYGULYYEW,
Türkmenistanyň halk ýazyjysy.

«Garagum» žurnaly, 2008 ý. No 3. Yatlamalar